

РЕВАЛОРИЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ПРОМЕНАДИ НА ГУБЕРНАТОРСЬКИХ ВАЛАХ У ЛЬВОВІ

© Максим'юк Т. М., Дідик В. В., Клопот Р. В., 2015

На підставі досліджень генези променади Губернаторських Валів встановлено етапи закладення, формування, розвитку і сучасного стану. Аналіз дендроплану за віковою структурою дав змогу виявити ті елементи зелених насаджень, які при первісному задумі формували архітектурно-ландшафтну композицію об'єкта. Опрацьовано концепція відновлення ландшафтно-композиційного задуму К. Бауера.

Ключові слова: історичні сади і парки, ревалоризація, історичні вали.

Постановка питання

Збереження та відтворення садів історичної променади на Губернаторських Валах як пам'ятки садово-паркового мистецтва та архітектури, що віднесена до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Мета статті

Необхідність ревалоризації історичної променади "Губернаторські Вали" як пам'ятки містобудівної культури та садово-паркового мистецтва.

Виклад основного матеріалу

Ревалоризація історичних садів і парків у межах території, що належить до Всесвітньої спадщини під охороною ЮНЕСКО, як і проблема їх збереження та розвитку, є надзвичайно важливими й актуальними для міста Львова.

Історична променада-бульвар на Губернаторських Валах – пам'ятка садово-паркового мистецтва XIX ст., що є під охороною Всесвітньої спадщини, м. Львів, територія між вулицями Володимира Винниченка та Підвальною (рис. 1).

Історичні дослідження.

Історична променада на Губернаторських Валах, ще мала назву Верхні Вали, за аналогією Нижніх Валів, потім Гетьманських, закладена на місці східного прясла системи львівських фортифікацій XV–XVII ст. (рис. 2), яка складалася із високого і низького оборонних мурів з кількома вежами та двома арсеналами, ровом, заповненим водою між ними (фосою) та високим валом. Міський арсенал завершили будувати у 1554–1556 роках. На південному розі укріпленні високого валу стояла Королівська кругла бастея, що прилягала до фортифікацій Бернардинського монастиря. Посередині валу розмістилася Порохова Вежа (1554–56), найбільша із усіх оборонних веж. Будівництво Королівського арсеналу (1639–1646) завершило систему фортифікацій, яка вдало доповнилася укріпленнями монастиря і костелу ордену Кармелітів босих (1634 р.), ставком та природним рельєфом узгір'я. Одночасно з будівництвом арсеналу споруджено чотири невеликих земляні укріплення на валу - белюарди, а також Босацьку фіртку.

В 70–80-х роках XVIII ст., австрійський уряд розпорядився частину оборонних споруд використати під склади, а решту розібрати і на вирівняному місці закласти променаду. Згодом розкопали частину Валу, а землю використали, щоб засипати рів, на тому місці, де сьогодні знаходиться вул. Підвальна. Спочатку ця променада була подібна до вирівняного валу, який піднімався вище навколишнього рівня землі.

Рис. 1. Губернаторські Вали в системі центрального історичного ядра м. Львова. Автор Р. Клопот.

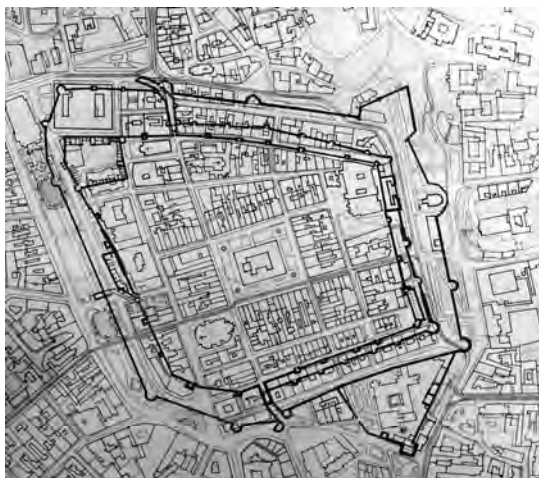
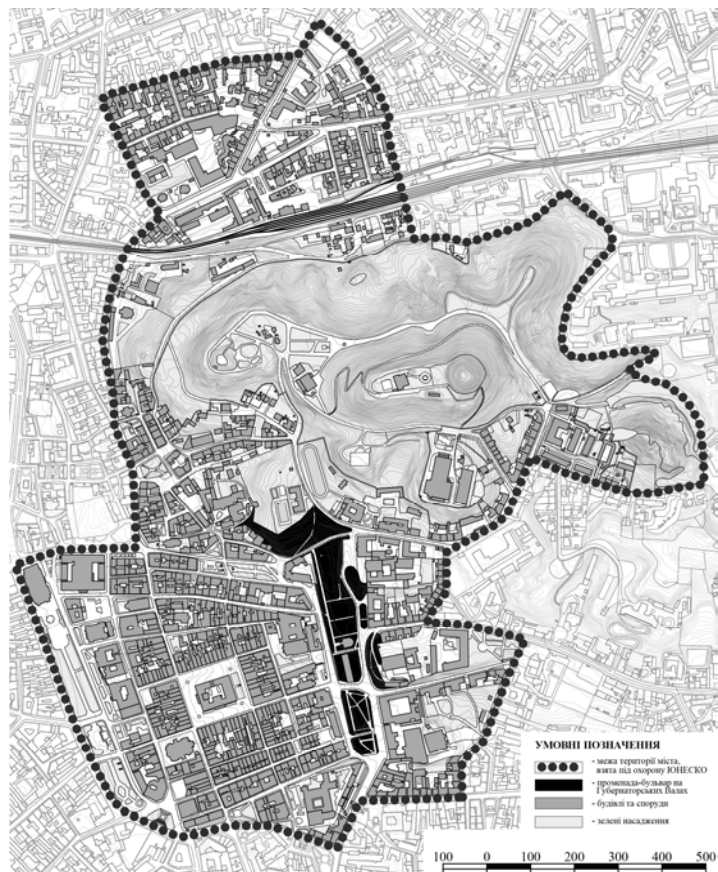

Рис. 2. Фрагмент плану середмістя Львова з оборонними мурами XVIII ст. (за Я. Вітвіцьким), [1].

Рис. 3. Літографія Карла Ауера, 1837 р. [2]

Порівняно з Гетьманськими Валами (нижніми), розрахованими на прогулянки “міської еліти”, “Вали Губернаторські – це земля любові і спогадів. Ти й не впізнаєш за раптовою тишею і відлюдністю із сумним шелестом дерев, яким уже літ сто доходить, із зітханням пізнаєш її разом із старими мурами, увитими плющем і поодинокими чагарниками ...” (за Ф. Яворським).

Це вже настрій романтичних паркових композицій XVIII ст. У 1816–1821 рр., при вул. Панській збудовано резиденціальний палацик для губернатора, а губернський радник Райценгайм взявся за впорядкування Верхніх Валів. Тому деякий час цю територію називали Райценгаймівкою. Композиція алеї складалася із подвійної шпалери італійської тополі, зорієнтованої з

півдня на північ, безпосередньо при західних схилах валів паралельно до вул. Підвальної і закінчувалася заокругленням, яке знаходилося на осі тогочасної міської стрільниці. Залишки насипу були розірвані заглибленнями, в яких було вміщено дороги та переходи до Середмістя (рис. 4, а).

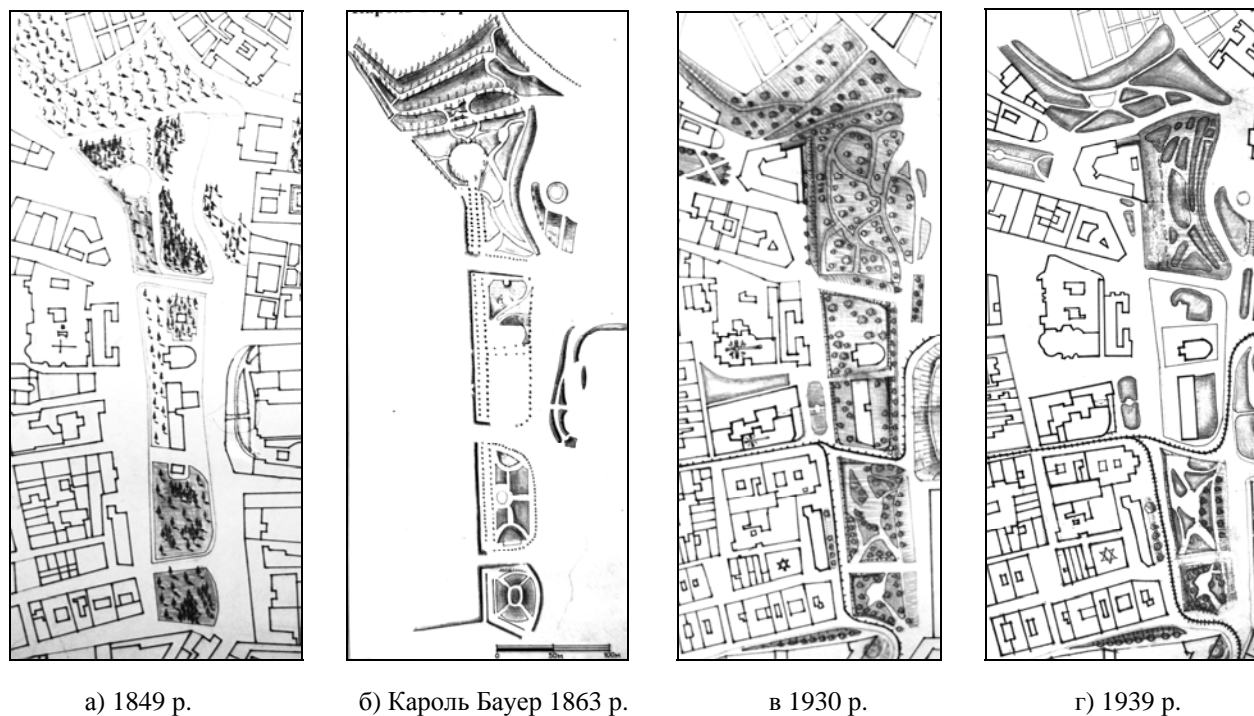

Рис. 4. Історичні етапи розвитку території Губернаторських Валів[3]

У 1876–1880 рр. збудовано резиденцію намісництва в стилі віденського ренесансу, згідно з проектом арх. Ксентарського з Кракова на розі вул. Кармелітської (тепер Просвіти). До 1870-х років на вул. Панській (Винниченка) домінували ампірні кам'яниці.

Проект нового вирішення композиції східної променади на Валах у 1863 р., та авторський підпис, згідно оригіналу, виконав директор міських садів Львова Кароль Бауер (рис. 4, б), він же автор ботанічного саду у Львові (1853 р.), розпланування Личаківського цвинтаря, (закладеного ще в 1786 р.) та перепланування Єзуїтського парку в 1855 році.

В цей час вже було закладено міський парк на Високому Замку (1835р.). Праця Кароля Бауера дозволяє подивитися на Губернаторські Вали як вихід до парку Високий Замок і початок формування міської прогулялково – туристичної та оглядової паркової дороги “Корсо” (Korso Lwowski), яка об'єднала між собою усі міські парки Львова XVIII кінця XIX ст. – системи другого перстня зеленої корони Львова.

Розбита на п'ять частин врізаними у Вали дорогами і проходами променада Губернаторських Валів К.Бауера зберегла повздовжню композиційну вісь алеї з завершенням круглою клумбою, навпроти будівлі Львівської пожежної служби, де в XVIII ст. знаходився літній театр на залишках “великого белюарду” міських фортифікацій – башти із системою земляних обвалувань. На схилах узгір'я (за вул. Кривоноса), що виходить до мурів монастиря Бенедиктинок, розбито терасований сад – бельведер, алеї терас якого були обсажені каштаном, як і головна променада, що отримала назву “Каштанова алея” на Валах. Будівля школи № 8, зведена ще у 1818 році, головним входом зорієнтована була також на каштанову алею. З 1852 р., тут містилася друга вища міська гімназія, української мови в ній навчався Яків Головацький – поет, учасник “Руської трійці”, тут працював поет і літературознавець Василь Щурат, серед її гімназистів був відомий польський письменник-фантаст Станіслав Лем. Поряд зі школою в мурі від 1642р., знаходилася Босацька фурта, через яку був зв'язок міста з костелом і монастирем Кармелітів босих (сьогодні церква св. Михайла), саме її сліди розкриті на площі Федорова перед церквою Успення Пресвятої Богородиці. Рисунок

розпланування Садів на Губернаторських Валах яскраво підкреслює школу садово-паркового мистецтва Кароля Бауера середини XIX ст., яку після нього перейняв Арнольд Рьорінг (1845-1918) - директор міських садів Львова кінця XIX ст. [4].

Аналіз сучасного стану.

Аналіз історичних етапів розвитку Губернаторських Валів дав змогу встановити основні параметри архітектурно-просторової організації комплексу, які існували в різний період часу. Одним з головних елементів проекту є опрацьований опорний дендроплан (рис. 5). Методом натурних досліджень визначено фізичний стан насаджень, їх асортимент та вікову структуру. З'ясувалось, що на об'єкті є присутньою велика частина самосіву поряд з деревами, які збереглися від первісного ландшафтно-композиційного задуму К. Бауера.

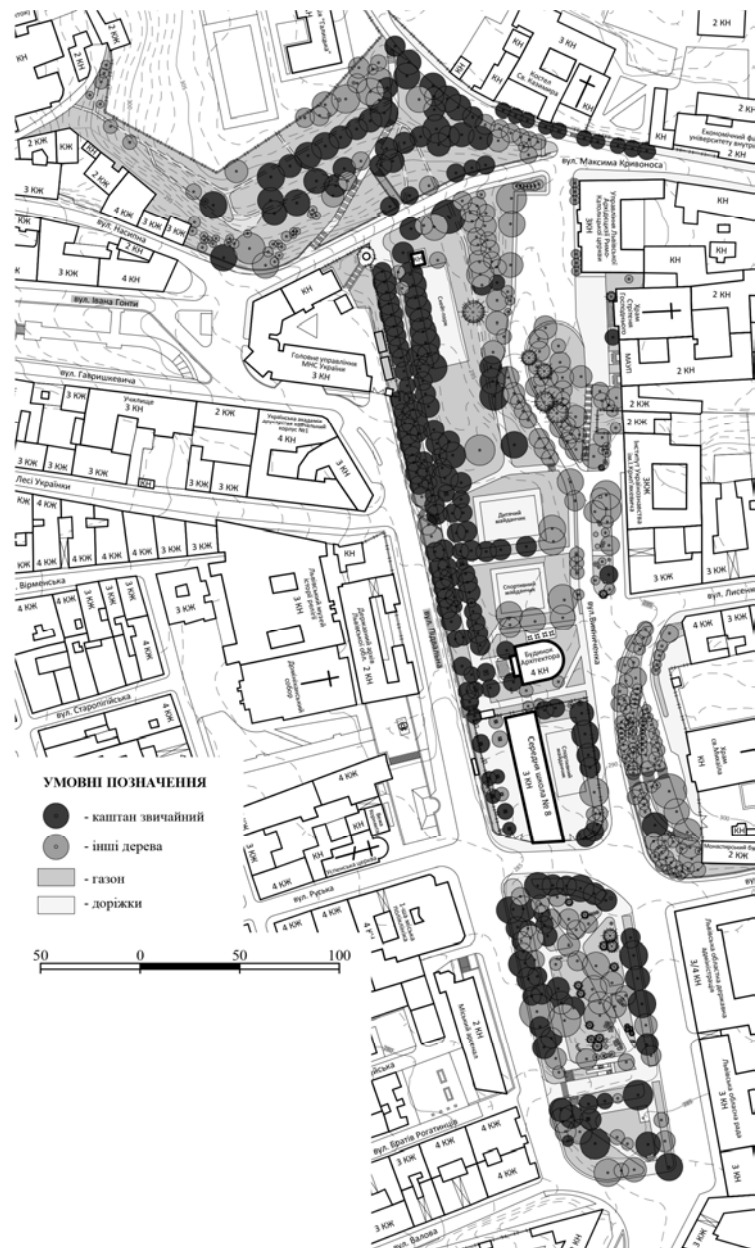
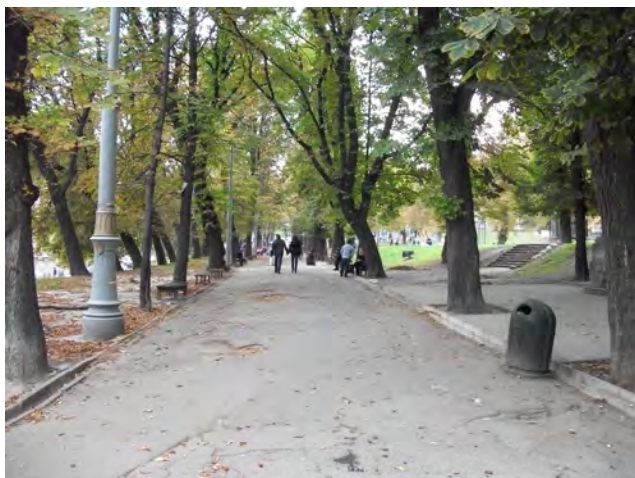

Рис. 5. Опорний дендроплан (2013 р).
Автори: Т. Максим'юк, Р. Клопот

Дослідженням опорного плану встановлено низку об'єктів, які дисгармонують за функцією і за формою в просторі Валів, а саме: газорозподільна насосна станція, кіоск, скейтпарк, дитячий майданчик "Рошен", який не відповідає за образом і формою Валам. Виявлено серйозні транспортно-пішохідні конфлікти при переході вулиці Підвальної, Максима Кривоноса, Володимира Винниченка.

Серйозний біологічний конфлікт є на каштановій алеї (рис. 6, а), дерева якої вражені македонською міллю, що спричиняє їх фізичну деградацію. Крім того, існують сконцентровані місця антропогенного конфлікту, до якого можна віднести схил під стіною монастирського саду (рис. 6, в) та на проміжку від школи до вул. Максима Кривоноса.

а

б

в

г

Рис. 6. Фрагменти візуальних обстежень Губернаторських Валів:
 а – чотирирядна каштанова алея – вид від Порохової вежі на північ;
 б – вид Губернаторських Валів від вул. Підвальної;
 в – верхня (північна) частина Губернаторських Валів – стіна монастиря бенедиктинок;
 г – те саме – елементи терасованого саду (фото Т. Максим'юк, Р. Клопота, 2013 р.)

Проектна пропозиція.

Під час дослідження зелених насаджень опорного дендроплану з'ясувалось, що збереглась єдина на сьогодні у Львові чотирирядна каштанова алея, і це дає можливість відновити її в характері первісного задуму К. Бауера, та композиційно-просторове вирішення тераси бельведеру вище вулиці М. Кривоноса. Частково є змога відзнакувати місця проходження оборонного муру 500 років тому. Генплан передбачив будівництво підземного переходу під вул. Підвальною з використанням оборонних елементів, збережених на місці Босяцької фіртки. Над вулицею Максима Кривоноса проектується ажурний пішохідний міст. Враховуючи рішення ДП парку Високий Замок, запроєктовано нижню станцію підвісної дороги на верхню терасу парку Високий Замок.

Рис. 7. Проектна пропозиція ревалоризації променади-бульвару. Автори: Т. Максим'юк, В. Дідик, Р. Клопот.

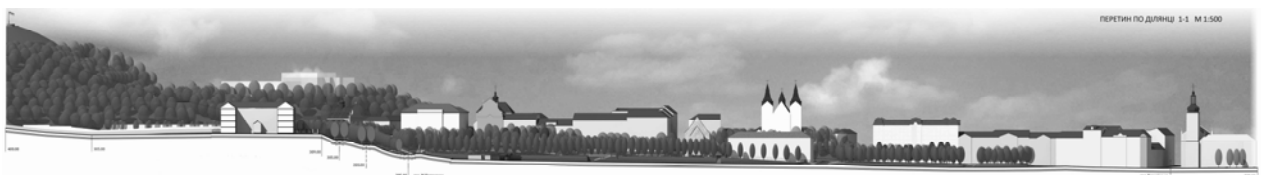

Рис. 8. Проектований перетин ділянки по вул. Підвальна. Автор Р. Клопот.

Підається впорядкуванню територія школи, де планується вихід з підземного переходу на Вали та сполученням його з каштановою алеєю. Залишається функція дитячого майданчика, запроектованого за мотивом історичних оборонних споруд. Коригується автобусна стоянка навпроти будинку римо-католицької архієпископії. Реконструкція частини Валів між міським арсеналом і комплексом споруд обласної держадміністрації стосується лише зелених насаджень (рис. 7).

Проектний дендроплан передбачає фрагментарне відновлення історичних композиційних елементів та формування нових. Це стосується і каштанів, які випали під впливом часу, і оновлення композиції бузків, форзиції, сніжної ягоди та травників.

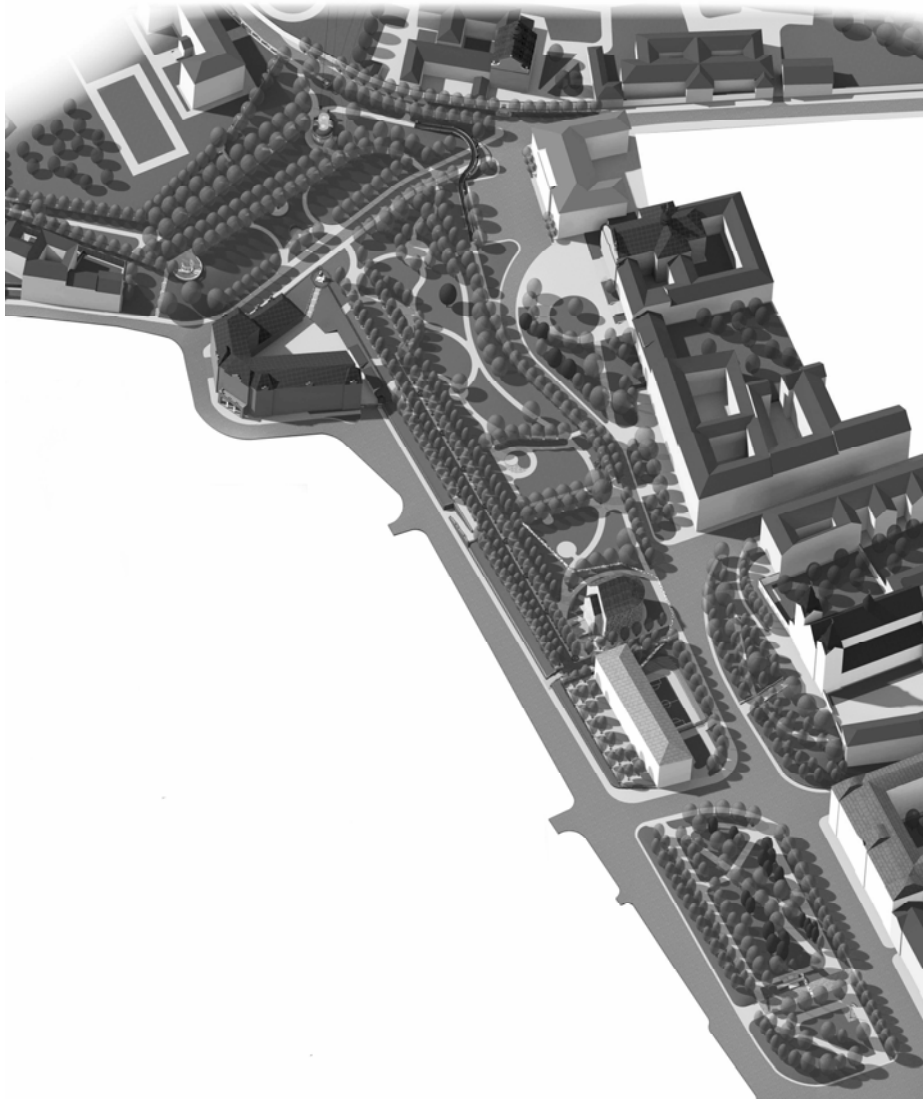

Рис. 9. Аксонометрія. Вид з півдня. Автор Р. Клопот

Висновки

У проекті здійснено відзнакування елементів, які дають можливість говорити про історичну променад у її первісному значенні.

Цим проектом автори акцентують увагу на необхідності не лише на ревалоризації Губернаторських Валів як пам'ятки садово-паркового мистецтва, але й внесення їх до переліку пам'яток містобудування. Проектна пропозиція Губернаторських Валів є основою для опрацювання робочої документації на її відновлення.

1. Пластична панорама давнього Львова. Януш Вітвіцький 1903–1946 / Спеціальне видання журналу “Будуємо інакше” до 100-річчя з дня народження Януша Вітвіцького, архітектора, мистецтвознавця, автора макету середньовічного Львова / вид. Олег Вербицький. – Львів: Друк ПП “Левко”, 2003 2. Введенський О. Львів і Галичина у літографіях Карла Ауера / О. Введенський. – 2012. – 96 с. 86 іл. 3. Магістерська робота І. Олеш під керівництвом Т. Максим'юк, 1999 р. 4. Бірюльов Ю. О. Архітектура Львова: Час і стилі. XIII–XXI ст./ упор. і наук. ред. Ю. О. Бірюльов. – Львів: Центр Європи, 2008. – 720 с.: 1396 іл. 5. Бірюльов Ю. Захаревичі: Творці столичного Львова / Ю. Бірюльов. – Львів : “Центр Європи”, 2010. –336 с. 6. Bogdanowski J.. Style, kompozycja i rewaloryzacja w Polskiej sztuce ogrodowej. Wydanie drugie. Kraków: Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kosciuszki, 1990. – 24 s. 7. Галицька брама. № 4–6 (112–114) Сади і парки Львова – Квітень-червень. – Львів: Центр Європи, 2004. – 32 с. 8. Дідик В. Атрактивність садів і парків

Львова / В. Дідик, Т. Максим'юк // *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. – Т. ССLV. *Праці Комісії архітектури та містобудування*. – Львів, 2008. – С. 252–289. 9. Максим'юк Т. П'ятий фасад відкритих територій “Львівського бельведеру”/ В. Дідик, Т. Максим'юк // *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка” Архітектура. Ландшафт дахів історичного центру міста: проблеми збереження і регенерації*. – Львів, 2011. – С. 166–180. 10. Максим'юк Т. *Культура традицій у композиції просторів системи історичного виднокраю Львова* / В. Дідик, Т. Максим'юк // *Вісник Держ. ун-ту “Львівська політехніка”. Архітектура*. – Львів, 1999. – 135–140 с.

T. Maksym'yuk, V. Didyk, R. Klopot
Lviv Polytechnic National University,
Department of Urban Planning

VALORIZATION OF PROMENADE IN THE GUBERNATORIEL SHAFTS IN LVIV

© *Maksym'yuk T., Didyk V., Klopot R., 2015*

Valorization of historical Promenade Boulevard in the gubernatorial Val - a monument of landscape architecture XIX c., which is classified as a World Heritage by UNESCO, as the problem of conservation and development is extremely important and relevant to the city of Lviv is located at : m. Lviv, the area between the streets Vynnychenko and Pidvalna.

Historical promenade in the gubernatorial Val, another was called Upper Shaft, similar to the lower shaft, then Hetman, planted in place of the eastern fence system Lviv fortifications XV-XVII., which consisted of high and low defensive wall with several towers and two arsenals moat – filled with water between them (fosoyu) and high shaft. City Arsenal completed the build in 1554–1556 years. In the southwest corner of the fortifications high shaft was round basteya Royal, adjacent to the fortifications Bernardine monastery. In the middle of the shaft housed Powder Tower (1554–56), the largest of all the defensive towers. Building Royal Arsenal (1639–1646) completed the fortification system. Simultaneously with the construction of the arsenal was built four small earthworks on the shaft – belyuardy and Bosatsku firtku.

In 70–80-ies of the XVIII century, the Austrian government ordered the use of defensive structures for warehouses and the rest disassemble and justified place to lay the boardwalk. Subsequently excavated part of the shaft, and the earth used to fill up the ditch, in the place where there is street. Basement.

The new draft resolution of the composition of the eastern promenade on the ramparts in 1863., And author's signature, according to the original, executed the director of urban garden city Karol Bauer, who is also the author of a botanical garden in Lviv (1853), Lucakivskovo plan of the cemetery (founded in 1786). Jesuit and replanning of the park in 1855.

Broken into five parts incised in the shafts roads and walkways promenade Gubernatorskie shaft K. Bauera retained composite longitudinal axis of the alley with the completion of round beds. On the slopes of the hill (on the Krivonosna street), overlooking the walls of the monastery of Benedictines, broken terraced garden – Belvedere, Alley terraces which were lined with chestnut trees.

Analysis of historical stages of development Gubernatorskie shaft revealed the basic parameters of the architectural and spatial organization of the complex that existed in a different time period. In the study of green space reference dendroplanu it appeared that the only preserved today in Lviv chotyrohryadna chestnut alley, and this makes it possible to restore it to the original character design by K. Bauer, and compositional and spatial resolution of Belvedere terrace above the street M. Kryvonosa. In part, there is a possibility of passing places vidznakuvannya defense wall 500 years ago.

The authors of the draft offer vidznakuvannya elements that make it possible to talk about the historic boardwalk in its original sense. Required not only for valorization Gubernatorskie shaft as monuments of landscape architecture, but their inclusion in the list of monuments of urban development.

Key words : historical gardens and parks, revalorization, historical shafts.